

CAITLIN DOUGHTY

Megeszi a macskám a szememet, ha meghalok? És más fontos kérdések a holttestekről

(fordította: Fejérvári Boldizsár)

Figura Könyvkiadó, 2025. 256 oldal.

Caitlin Doughty amerikai temetkezési vállalkozó *Will My Cat Eat My Eyeballs? And Other Questions About Dead Bodies* című könyve 2019-ben jelent meg, magyar fordítását Fejérvári Boldizsárnak, hazai kiadását pedig a Figura Könyvkiadónak köszönhetjük. Hayley Campbell közelmúltban megjelent riportkötetéhez, a *Minden élők és holtakhoz* (2024, Multiverzum) hasonlóan a kiadvány szembeötlő sajátossága a kendőzetlen őszinteség, a halálról való egyenes beszéd, a *Megeszi a macskám a szememet, ha meghalok?* esetében azonban ez az egyszerű leplezetlenség a szerző saját munkatapasztalatából fakad, és ettől válik a kötet igazán hitelessé.

Caitlin Doughty számára nem ismeretlen terep sem az írás, sem pedig az ismeretterjesztés. Az általa 2011-ben alapított The Order of the Good Death nevű civil kezdeményezés keretében a halállal és haldoklással kapcsolatos, egyszerre nyílt és árnyalt kommunikáció jelentőségét hangsúlyozza, a szervezet gyakorlati tevékenységei között pedig a temetkezés jogi szabályozásának és piaci alapon megvalósuló gyakorlatainak a reformja szerepel. Bloggerként és YouTube-videósorozatban (*Ask a Mortician*) is találkozhatunk Doughtyval, a *Megeszi a macskám a szememet, ha meghalok?* pedig már a harmadik önálló kötete a halál témakörében. *Smoke Gets In Your Eyes* című könyvében azokat a tapasztalatokat osztja meg, amelyeket krematóriumi alkalmazottként szerzett, *From Here to Eternity* című kötetben pedig különböző kultúrák halállal kapcsolatos vélekedéseit és temetkezési szokásait, gyászszertartásait veszi

sorra. A magyarul elsőként olvasható jelen kötete pedig olyan kérdések gyűjteménye, amelyeket gyerekek gyakran tesznek fel a halál kapcsán. A 34 kérdést és a rájuk adott válaszokat zárásként egy gyermek- és ifjúsági pszichiáterrel készült beszélgetés egészíti ki a gyerekek és fiatalok halállal kapcsolatos érzéseiről és vélekedéseiről. Mivel a szerző folyamatosan hangsúlyozza, hogy a könyvben szereplő információk egy része kifejezetten az amerikai kultúrára, területileg az Amerikai Egyesült Államokra érvényes, a jogi szabályozásra vonatkozó részek pedig ezen belül államonként is eltérnek, a kiadvány a magyar kiadáshoz fűzött jegyzetekkel zárul. Ezekből nem csak bizonyos hazai rendelkezéseket ismerhetünk meg – például, hogy milyen mélynek kell lennie egy sírgödörnek –, hanem az amerikai viszonylatban megismert számadatok magyar párhuzamait is, például az elmúlt évek elhalálozásra, vagy pacemaker-beültetésre vonatkozó statisztikáit.

A kötet egyik legnagyobb erőssége, hogy egyszerre nyíltan megfogalmazott és érdekes kérdéseket vesz sorra, úgy mint „Miért színeződünk el, amikor meghalunk?” vagy „Miért nem ássák ki az állatok az összes sírt?”, de olyan szélsőségesnek tűnő felvetésekre is választ kaphatunk, minthogy eltemethetjük-e viking szertartás szerint elhunyt hozzátartozónkat. Ezzel függ össze a kiadvány másik erénye, mégpedig az, hogy a legextrémebbnek tűnő kérdésekhez is részletes, de nagyon is érthető, világos magyarázatot fűz. Így egyrészt a halállal kapcsolatos vélekedések, kérdések, esetleg tévhitek egyike sem tűnik komolytalannak vagy irrelevánsnak, ez pedig a téma iránti érdeklődés helyénvalóságát erősíti. A már említett viking temetkezésre vonatkozó kérdés („Eltemethetjük a nagymamát viking módra?”, 80–86. o.) kapcsán például tisztázza a szertartás fikciós, legfőképp filmes megjelenítése és a fennmaradt történelmi adatok közti különbségeket, és mindkettő viszonylatában tárgyalja azokat a gyakorlati aspektusokat, fizikai korlátokat, amelyekkel a megvalósítás során szembesülhetünk.

A kiadvány az ilyen attitűd alapján nem pusztán a haldoklással, halállal és temetkezéssel kapcsolatos tudnivalókról szóló ismeretterjesztő munka, hanem az eseményeket a maguk komplexitásában megmutató, a halál témakörén túlmutató ismeretközvetítő anyag, amelyben a halál természetességét a bemutatott szélesebb összefüggések alapozzák meg. Az elhunyt űrhajósokra vonatkozó kérdésre („Mi történne egy űrhajós testével az űrben?”, 17–23. o.) adott válaszból például az űrhajózással kapcsolatos számos információval is gazdagodhatunk, például azzal, hogy az űrben sétáló asztronautának 9–11 másodpercnyi ideje van reagálni arra, ha a szkafandere megsérül, mielőtt elveszítené az eszméletét (18. o.). Az elfogyasztott pattogatott kukorica és a kremálás morbidnak ható kombinációja („Mi történne, ha a halálunk előtt lenyelnénk egy zacskó pattogatni való kukoricát, majd elhamvasztanának?”, 93–96. o.) önmagában nem azért érdekfeszítő, mert röviden kitér az optimális pattogatott kukorica

készítésének mikéntjére, és nem is feltétlenül azért, mert ennél valósabb és gyakoribb problémát vázol fel, nevezetesen azt, hogy kremálás során a testben maradt pacemaker felrobbanhat a hamvasztógépben. Az ilyen és ehhez hasonló kérdések kötetbe emelése legfőképp azt a megközelítést erősíti, hogy a halállal kapcsolatban nem lehet rossz kérdést feltenni. Ezáltal egyszerre közvetít valóban értékes információt és olyan szemléletet, amely nem csupán a halálhoz, de az emberi élethez mint biológiailag és kulturálisan meghatározott létmódhoz való viszonyulásban példaértékű lehet. A szerző megfogalmazásában: „*A halál nem tréfadolog, de a halálról igenis sok mindent megtanulhatunk szórakoztató módon*” (9. o.). Eközben persze a kérdések és a rájuk adott válaszok nyitó sorai azt implikálják, hogy maga a kiadvány olyan kulturális közegben lát napvilágot és van jelen, ahol a halál jelentette taburól szokatlan, akár egyenesen illetlen dolog kérdéseket feltenni.

A kötet könyvészeti kialakítása, Dianné Ruz sokszor komikus illusztrációi, a választott témák és a szerző stílusa egyaránt azt erősíti, hogy elsődleges célközönsége a fiatal korosztály, akik számára a halál témája olyan kérdések tárházát jelenti, amelyeket nem mernek, nem tudnak feltenni, esetleg akár egyértelműen megfogalmazni sem. A pontos információközvetítés, az olyan etikai problémák tematizálása, mint amilyenek a *Bodies: The Exhibition* kiállításokon szerepeltetett holttestek esetében (128–129. o.) vagy az idegen országban elhunyt katonák, esetleg eltűnt holttestjeik kapcsán (185–190. o.) felmerülnek, valamint a sokszor statisztikai adatokig és jogszabályi hivatkozásokig részletekbe menő válaszok viszont abba az irányba mutatnak, hogy a kiadvány felnőtt olvasóközönségre is számít. Ezt a felmerülő dilemmát, vagyis azt, hogy kinek is szól ez a kiadvány, sem a magyar kiadás borítója, sem a fülszövege nem segít eldönteni, bár utóbbiban egy rövid utalás szerepel arra vonatkozóan, hogy a szerző „*utánozhatatlanul laza stílusában, ám mindig tiszteletteljesen nem csak a gyerekeknek enged bepillantást a tabuk és gátások fekete függönye mögé*”. A kötet ennél egyértelműbb, ismeretterjesztő műként pozicionálása azonban még inkább támogatná a tervezett olvasóközönség elérését.

A szöveg kötetlen, humorosan gördülékeny stílusába a magyar fordítás néhány apróbb egyenetlensége vegyül. A kisállatok névfordításainak sokszor szellemes megoldásaival találkozunk, ilyen lehet a Nyivákfalvy Cirmi (11. o) nevű macska és a Hörcsibald Lecter (192. o.) nevű hörcsög. Kevésbé szerencsés azonban a keresztnévi említéseknél előforduló magyar névre fordítás, hiszen a kötetnek fontos jellemzője, hogy sok esetben amerikai kulturális közegben érvényes megállapításokat tesz. Ebben a kulturális kontextusban idegennek hat Kati vagy Juli, érdemes lett volna változatlanul hagyni az eredeti névformákat. Ennél talán komolyabb kulturális anomáliát jelentenek azonban azok az idézetek, amelyek egyértelműen

valamilyen magyar nyelvi-kulturális sajátosságra utalnak. Különösen konkrét magyar nyelvű szövegek idézése ilyen. Feltételezhető, hogy a forrásszövegben nem magyar nyelvű szövegrészek szerepeltek, a magyar fordításban azonban a hamvasztás eljárását részletező kérdésnél például a Halotti beszéd híres kezdősora kerül elő: „*A megolvadt csontok elporladt tömegét nevezzük az elhunyt »hamvainak«. (Igen, nem véletlen, ha erről beugrik, hogy »Isá, por és homou vogymuk«!)*” (58. o.). A már említett pacemakeres részben pedig egy József Attila-idézet szerepel „*Talán meglegszel egy tweettel, amit a haláloed után két hétre időzítesz? Mondjuk egy ilyet: »Halált hozó fű terem gyönyörűszép szivemen«*”. Ezek az idézetek nemcsak szokatlanul hatnak a könyvben, hanem bizonytalanságot is kelthetnek azzal kapcsolatban, hogy mi szerepelhetett a forrásszöveg vonatkozó részein.

Az idézett apróbb fordítási anomáliák természetesen nem kisebbítik sem a kiadvány, sem a magyar kiadás jelentőségét, hiszen éppen arra világítanak rá, hogy a haldoklás és a halál témakörével kapcsolatos ismeretterjesztés kultúrákon átívelően fontos lehet, melyhez lehetséges jó út, ha őszintén feltárjuk és megválaszoljuk azokat a kérdéseket is, amelyekről azt feltételezzük, hogy szokatlan beszélni róluk. Caitlin Doughty könyve így nem csupán 34 olyan kérdésre ad választ a halállal kapcsolatban, amit talán soha nem mernénk feltenni, hanem példát mutat abban is, hogy hogyan lehetséges megszólalni egy nehéz, de elkerülhetetlenül mindannyiunkat érintő témáról világosan és közérthetően, akár némi humorral, miközben a közvetített tudás nem veszít pontosságából, szakszerűségéből.

Krizsai Fruzsina

egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Mai Magyar Nyelvi Tanszék
tudományos munkatárs, Károli Gáspár Református Egyetem,
SLoW (Az írás szociolingvisztikai vizsgálata) projekt – NKKP 150824
krizsai.fruzsina@btk.elte.hu